

SANKT HELENA

Deel 1: 'De gevangenschap van Napoleon'

Door: Octave Aubry, (1935)

2e deel: blz. 153 – 272

I : Briars 153 - 180

II : Longwood 181 - 214

III : Sir Hudson Lowe 215 - 272

Letterlijk uit het Duits vertaald door Roel Vos in februari/maart 2003

NB. De aantekeningen staan steeds onder de betreffende pagina.

pag.
181 II. Longwood

Longwood House werd in het jaar 1753 gebouwd (1) en bestond toendertijd uit een schuur en een stal. In 1787 had de gouverneursvertegenwoordiger Robson de schuur, om haar als buitenhuis te kunnen gebruiken, in een rijtje van vier kamers veranderd en in het midden van het gebouw haaks erop een vijfde ruimte er aan toegevoegd. Daarachter bouwde hij de bedrijfsgebouwen en de slavenwoningen. Geen enkel van deze gebouwen was onderkelderd. Het was slechts een zomergebouw. Ter vergroting van Napoleons woning had de admiraal in het verlengde van de salon, die gebouwd was van dennenhout, een soort zaal laten inrichten, die als voorkamer of als biljartzaal bruikbaar was. Men kwam in deze zaal via een smal trapje van vijf treden en dan een glazen veranda. Hij was ruimtelijk (2), het licht viel door vijf schuifvensters; door twee ervan kon men de Barn zien, een donkere berg, die zijn reusachtig op een mens lijkend profiel naar de kant van Afrika draaide. Terwijl vanuit de andere drie de Dianaketen, de bergrug, het strenge silhouet van High Knol (3) en een stuk oceaan te zien was.

Aantekening:

1. Longwood en Deadwood behoorden honderd jaar eerder tot een plantage, die The Great Wood werd genoemd en die in de archieven van Jamestown pas op 11 augustus 1678 genoemd worden. Mettertijd werd dit slecht beschermde woud door mens en dier vernietigd. Er volgde een nieuwe aanplant van gombomen, ze besloeg een vlakte van ongeveer 300 hectare en werd in 1723 door een gemetseld muurtje omgeven, dat vier mijl lang was (iets meer dan zes kilometer). Deze muur, die door de gevangenen als 'de eerste grens' werd betiteld, leverde later in 1817 de stenen voor het nieuwe huis, dat voor Napoleon gebouwd zou worden (New House). De muur bestaat heden voor het grootste deel nog.
2. 8 meter lang, 5,30 meter breed en 3,70 meter hoog. Deze maten zijn met vriendelijke hulp van de heer George Colin, de conservator van de Franse enclave op Longwood, zeer nauwkeurig vastgesteld.
3. De in het zuidwesten van Jamestown gelegen vesting, die bijna het gehele eiland beheerst.

¹⁸² De muren van deze ruimte waren heldergroen geverfd en met een doorlopende rij van rechthoekige ornamenten afgezet. Er stonden twee sofa's en enkele andere zitgelegenheden in, meerdere tafels, een piano en rechts en links van de

deur een aardglobe en een sterrenglobe, die geschonken waren door kolonel Wilks (1). Vandaar uit kwam men in een met gele Chinese zijde bespannen salon met twee ramen op het westen (2). De haastige en zo goedkoop mogelijke (3) gedane inrichting was hier echt armoedig. Een behoorlijk afgetrapt bloemetjestapijt, een klaptafel, een speeltafel, op de schoorsteen een spiegel, gordijnen van eenvoudige mousseline.

Daarachter kwam men in de eetzaal, die wat kleiner en zeer donker was (4). De enige lichtinval kwam door een hoge glazen deur, die naar de tuin voerde. De wanden waren blauw geverfd (5).

Aantekening:

1. De beide op zwarte houten onderstellen gemonteerde globes zijn door de schrijver in het kasteel van Jamestown teruggevonden. Ze waren daar gekomen zonder dat iemand van hun herkomst iets wist. Dankzij de "Herinneringen" van de mameluk Ali, die ze nauwkeurig heeft omschreven en dankzij meelhandelaar Darling, die na de dood van de keizer een inventarislijst opstelde en die in het lokale archief is, werd het mogelijk de beide globes met zekerheid te identificeren. Zij zijn goed onderhouden en stonden bij de opening van het Napoleonmuseum in Longwood (op 5 mei 1934) op hun oude plek.
2. 7,30 meter lang, 4,45 meter breed en 3,56 meter hoog.
3. "Voor 600 francs aan meubelen," zei Napoleon. Cockburn schreef erover naar Wilson Croker, de secretaris van de admiraliteit: "Het is mij gelukt om de meest noodzakelijke voorwerpen tweedehands en zo goedkoop mogelijk aan te schaffen." (Public Record Office, St.Helena VII, 247). In het jaar 1816 kwamen er uit Londen nieuwe meubels.
4. 6,75 meter lang, 4,54 meter breed en 2,98 meter hoog
5. Net als in de tijd van de Skeltons. Cockburn had het niet nodig gevonden ze opnieuw te laten verven. In 1819 werd deze kamer met een rode met gouden bloemen versierd wandkleed bedekt. Tegelijkertijd werd ook de salon met een strogeel wandkleed met blauwe sterretjes bespannen.

¹⁸³ Tien stoelen en een grote tafel, een bijtafel, op de vloer een bruin tapijt. Een wandscherm verborg de deuren, die naar de bediendenkamers en naar de keuken leidden. Links ervan was een koude kille kamer zonder verwarming (1), die de keizer als voorlopig onderkomen voor Montholon aanwees. Aan de andere kant van de eetzaal waren er twee kleine ruimtes (2), die de privé-vertrekken van Napoleon vormden, hij noemde ze zijn 'interieur'. De eerste ruimte werd zijn werkkamer, de ander zijn slaapkamer. Beide boden uitzicht op de tuin naar het noordoosten, dat is op het zuidelijk halfronde de zonzijde (3). Ze waren beide met gele zijde bespannen, waarop roodgebloemde tapijstroken gelegd waren. Alleen de slaapkamer had een schoorsteen, waarvan de omlijsting en de schoorsteenmantel van grijsgelakt hout waren. Een oud tapijt, dat vroeger aan een Engelse officier had toebehoord, bedekte de vloer (4).

Aantekening:

1. 5,90 meter lang, 4,45 meter breed en 2,98 meter hoog
2. De werkkamer: 4,56 meter lang, 4,40 meter breed en 3,07 meter hoog en de slaapkamer: 4,50 meter lang, 4,34 meter breed en 3,04 meter hoog.
3. De ramen waren smal: 1,80 meter lang en 0,93 meter breed, waarbij de omlijsting van 10 centimeter inbegrepen was.
4. Het is niet juist, zoals Montholon beweert (I, 196), dat deze ruimtes vroeger als koeienstal werden gebruikt. De stal bevond zich vroeger in het gedeelte dat men van plan was in een huis voor de familie Montholon te veranderen. De vloer van de slaapkamer en van de werkkamer van de keizer steunde niet direct op de aardbodem. Hij was daarvan gescheiden door een ongeveer 60 cm dikke stenen fundering (ondermuur), die overigens richting het zuiden smaller werd, zodat de eetzaal en de bibliotheek zich zeker direct op de aardbodem bevonden.

¹⁸⁴ Een leunstoel, groen geschilderde beukenstoelen met rood vlechtwerk, een commode, een oude katoenen sofa. Al op de eerste dag begon Marchand deze armoedige kamer liefdevol te herinrichten. Voor de spiegel op de schoorsteenmantel zette hij twee zilveren kandelaars, een kopje van verguld zilver en een asbak. Aan beide kanten van de spiegel hing hij de meest geliefde

laatste aandenken van de gevangene op: het portret van de koning van Rome, het miniatuurportret van Madame Mère en van Josephine en tenslotte een laatst buitgemaakt stuk het slaguurwerk van Frederik de Grote (1). Aan de rechterkant van de schoorsteenmantel schitterde nu de uit het Elysée meegenomen zilveren waskom, aan de linkerkant het gouden toiletkastje. Het veldbed, achter wiens gordijnen Napoleon zoveel dromen gedroomd had, staat tegen de binnenwand (2). Aan het voeteinde van de sofa was een kamerscherm opgesteld, waaraan een schilderij hing, dat Marie-Louise met hun zoon op de arm, voorstelde. Achter de slaapkamer bevond zich de badkamer, waarin het bed van de dienstdoende kamerdienaar (Marchand of Ali) (3) stond. Van daaruit voerde een overdekte gang naar de in het een verdieping hoge huis ondergebrachte keuken. Las Cases had in dit huis vanaf het begin zijn kamer.

Aantekening:

1. Ali, 222. Napoleon, die van symmetrie hield, prikte daarom als tegenhanger aan de andere kant van de schoorsteen met een speld op de wandbespanning een uurwerk op, dat hij tijdens de tweede Italiaanse oorlog had gebruikt. De dunne uurwerketting was gevlochten uit het haar van Marie-Louise.
2. Het tweede veldbed stond in de werkkamer. 's Nachts ging Napoleon van het ene naar het andere bed. In het eerste had hij in de nacht voor Austerlitz geslapen, in het tweede had hij de Franse veldtocht meegemaakt.
3. Als Marchand geen dienst had, sliep hij boven de slaapkamer van de keizer in een dakkamertje, waarvan de kleine boogramen een prachtig uitzicht op het landschap vanaf de top van de Diana tot de zee boden.

¹⁸⁶ Zijn zoon sliep in het dakkamertje, waarin hij via een ladder klom. Tussen de hoofdgebouwen en de bijgebouwen bevond zich een, vaak met vuil bedekte, binnenplaats, die een uitgang naar de kant van de gomstruikjes had. Nog verder weg, waar het lage muurtje het landgoed van het visserdal scheidde, bevonden zich de stallen.

De familie Montholon, Gourgaud, O'Meara en de bewakingsofficier Poppleton moesten in een aanbouw wonen, die haaks op het keukengebouw stond. Toen ze arriveerden, waren de dakdekkers net bezig het geteerde vilt te leggen. Intussen werden de Montholons naast de keizerlijke kamers ingekwartierd, terwijl de andere in tenten in de tuin sliepen.

Mme Bertrand weigerde om met zoveel personen in zo'n kleine ruimte te wonen (1). Ze wilde haar gewoontes niet opgeven en verschijnen wanneer het haar liefde. Na een scène,(2), die ze tegenover haar echtgenoot maakte, smeekte de opperhofmaarschalk zo spoedig mogelijk een landhuisje te mogen betrekken, dat aan de weg naar Jamestown in de bocht van Hutt's Gate lag (3). Overigens zou deze situatie maar enige maanden duren, daar de admiraal zich bereid had verklaard voor hem op een steenworp afstand van de keizer verwijderd een bijzonder huis te bouwen. De keizer nam dit voorstel vrolijk op:

Aantekening:

1. In totaal herbergde Longwood in het jaar 1816, heren en bedienden samengeteld, 51 personen..
2. Napoleon had hem eerst de kamer aangeboden, die hij daarna aan de Montholons gaf. Het was de latere bibliotheek. (Montholon I, 192)
3. Anderhalf mijl van Longwood vandaan. Dit huis, dat er nu nog staat, is nu het domineeshuis van de kleine Matthiaskerk. Het ligt in het Geraniumdal.

¹⁸⁷ "Doe wat u wilt," zei hij, "Montholon zal ook naast mij wonen."

Hij zou dit streven van Bertrand naar onafhankelijkheid niet vergeten. Dat kwam naar voren, toen Napoleon, die in deze dingen zeer nauwkeurig was, zijn huishouding op orde begon te brengen. De opperhofmaarschalk had volgens zijn rang de algehele leiding moeten hebben behouden, maar de keizer gaf die aan

Montholon (1). En Bertrand was vanaf dit moment alleen nog maar een soort algemeen secretaris, die hoofdzakelijk het verkeer met de Engelsen tot taak had. Gourgaud kreeg de leiding over de stallen (2). Las Cases werd met alle inkomsten belast. Omdat hij er echter vooral aan dacht de keizer schrijfmateriaal en papier te bezorgen, nam hij deze verplichtingen niet serieus en liet ze door Montholon weggakken.

Aantekening:

1. Las Cases II, 49. Bertrands egoïsme werd niet ontzien. Napoleon gaf Gourgaud de opdracht een pleister op de wonde te leggen: "De keizer stuurt mij naar Bertrand om hem uit te leggen, dat hoewel de Montholons de keuken en het achterhuis hebben gekregen, hij nog steeds opperhofmaarschalk blijft. Want volgens de regels is dit ambt levenslang. Ondanks mijn woorden is Bertrand zeer gekrenkt, want hij heeft de in de hofhouding voorgenomen veranderingen pas via de bedienden vernomen." (Gourgaud I, 102). Bertrand mokte lang. Om zich met hem te verzoenen, bezocht Napoleon hem op 15 december in Hutt's Gate en nodigde hem en zijn vrouw voor het diner uit. Ze wezen dat met een of ander voorwendsel af en kwamen niet. Pas op 18 december verschenen ze bij het zondagsdiner. Maar de keizer, die zich aan hen ergerde, at alleen in zijn kamer. Ze moesten alleen met de Montholons, de beide Las Cases en Gourgaud aan tafel zitten en "gingen toen woedend weg", zoals de laatste vertelt.
2. Gourgaud I, 101. Napoleon had later zes rijpaarden en vier trekpaarden ter beschikking. Al deze dieren werden door de Engelse regering geleverd met uitzondering van Fringant en Vizir, die uit de keizerlijke stallen kwamen. Ze waren in de nacht van 14 op 15 juli op de Epervier ingescheept. Het merendeels der paarden kwam op 23 december met de Doris van De Kaap (Archief van Jamestown, 1815).

*

¹⁸⁸ Van de twaalf bedienden, die men in Plymouth toegestaan had (1) de keizer te begeleiden, bleven de meeste onbetekenend. Enkelen onder hen zouden opvallen door hun moed of door hun intelligentie bij de keizer een betekenisvolle rol te spelen als ze hun diensten goed verleenden.

Tot de eerste lichting behoorden de keukenmeester Pierron, een flinke pastei- en suikerbakker, die al mee geweest was naar Elba, de beide broers Archambault, vroeger als lakeien, nu als koetsiers aangesteld (een ambt, waar voor zij uitstekend geschikt bleken), de zilverpoetser Rousseau, dan Lepage, een middelmatige kok, die Joseph in Rochefort aan Napoleon had overgedaan (hij ging zonder enthousiasme mee en bleef door zijn karakter steeds op de achtergrond), verder Gentilini van Elba, zoals altijd in zijn rol als lakei en tenslotte de lijfknecht Noverraz, een grote dikke Zwitser met weinig verstand, maar met bewezen trouw.

Van hen, die belangrijk zijn, zijn vooral kamerdienaar Marchand en huismeester Cipriani te noemen. Zijn moeder, "la bonne Chancan", die min was geweest van de koning van Rome, was in 1814 naar Wenen gegaan. Marchand, eerst een eenvoudige kamerjongen, werd door de opperhofmaarschalk tot eerste kamerdienaar gekozen, toen na de eerste troonsafstand in Fontainebleau Constant en Roustan de keizer hun trouw opzegden. Hij maakte Elba en de Honderd Dagen mee. Zijn optreden behaagde Napoleon, zodat hij hem langzamerhand zijn vertrouwen schonk, dat hij werkelijke verdiend had. Hij was groot, donkerharig, had een regelmatig ernstig gelaat, een onverwoestbare gezondheid en goede manieren.

Aantekening:

1. Tot dit dozijn behoorden verder nog de Belg Bernard Heymann, die met zijn (overtollige) vrouw bij de Bertrands in dienst stond. Ook Josephine Brulé, een kamermeisje, had men Mme de Montholon boven dat dozijn toegestaan.

¹⁸⁹ Marchand was goed ontwikkeld toen hij aan zijn betrekking begon. Hij schreef, rekende en tekende goed. Hij was liefdevol en onzelfzuchtig tegenover de keizer.

Hij zou later Napoleons beste dienaar en in zijn laatste dagen zijn meest meevoelende vriend zijn.

Cipriani Franceschi, een Corsicaan, die Napoleons familie sinds zijn jeugd kende (1), speelde tijdens het keizerrijk als geheime agent Saliceti in Napels een mysterieuze rol. Hij kwam daarna naar Elba en was tijdens de Honderd Dagen hoofdhuismeester in de Tuilerieën. Iets dikbuikig, met een nasale stem, temperamentvol en onverschrokken, had hij zich van harte bij de keizer, die hij beschouwde als het hoofd van zijn clan, aangesloten, hoewel hij in zijn hart revolutionair was. Hij was in Longwood de boodschapper en het inlichtingenbureau van Napoleon.

Op de tweede plaats is te noemen de kleine jager Natale Santini, die bij alle veldslagen van Austerlitz tot de Franse Veldtocht aanwezig was geweest, toen als deuropener mee ging naar Elba en die door Napoleon uiteindelijk, omdat hij een Corsicaan is, gekozen wordt mee te gaan naar Sint-Helena, zonder precies te weten wat hij hem daar zou laten doen. Verder de bijzondere mammeluk Saint-Denis, die door iedereen Ali werd genoemd en die in Longwood met dezelfde ijver het ambt van tweede kamerdienaar, schrijver en opzichter over de boeken en de papieren uitoefent. Hij is trouw en ijverig, een tweede Marchand van geringere betekenis. (2)

Aantekening:

1. Zijn vrouw, Adélaïde Chamant, leefde in Rome. Zijn zoon diende bij Fesch, zijn dochter bij Madame Mère. Ze bezaten een klein vermogen, dat ze in Genua gedeponereerd hadden. (F. Mason, *Napoléon à Sainte-Hélène*, 163).
2. De dienst in Longwood was als volgt georganiseerd: de dienstdoende kamerdienaar hield zich in de gang naar de badkamer op, twee lakeien in de doorgang, die van eetzaal naar keuken leidde. Een lakei was voor de bediening in de salon bestemd. Cipriani en Pierron droegen een groene zilverbestikte jas, wit vest, zwarte kniebroek, witte zijden kousen en schoenen met veters. Marchand en Ali hetzelfde, maar dan met goudbestikt. De andere bedienden, daartoe behoorden ook enige van de admiraal geleende Engelse soldaten, droegen een groen livrei met gouden strepen.

*

¹⁹⁰ Gedurende de eerste dagen maakte Napoleon met zijn officieren verkenningsritten te paard over zijn gebied. Hij reed om de vier-mijlen-muur heen, ging naar de boerderij van de Compagnie, die aan de westkant van het Longwoodplateau ligt en reed naar beneden in de dalmond van Mulberry Gut, met groente- en fruitplantages van de grondeigenaar Breame. Eenmaal werd hij door een wachtpost tegen gehouden. Bingham snelde toe en vroeg de vergissing te excuseren.

Het door admiraal Cockburn vastgestelde gebied, waarbinnen Napoleon zich zonder begeleiding van een Engelse Ordonnansofficier vrij bewegen mocht, was klein. Namelijk een gebied van ongeveer twaalf Engelse mijlen in omtrek, waarbinnen de hoogvlakte van Longwood-Deadwood, de straat van Longwood tot Hutt's Gate en de straat, die naar Orange Grove en naar het Vissersdal (1) leidde, lagen. In een woord: naast het park van Longwood waren Napoleon drie uitstapjes van acht tot tien kilometer toegestaan, namelijk steeds dezelfde, die het Kamp van het 53^e regiment, het huis van de opperhofmaarschalk of de villa van Miss Mason tot doel hadden. Voorbij die grenzen (doch als hij wilde op het gehele eiland) moest de keizer zich door een Engelse officier laten begeleiden (2).

Aantekening:

1. Deze grenzen waren door kolonel Wilks aan Cockburn voorgesteld. (Lowe Papers, 20 – 114). De admiraal rekte ze iets op.

2. Cockburn had vanaf het begin bevolen (op 16 december) dat deze bewaking evengoed in plaats van door Poppleton ook door dr. O'Meara gedaan kon worden. Deze toestemming trok hij op 18 december weer in.

¹⁹¹ Bij het hek van Longwood rondom de muur en op de drie voor Napoleon openliggende wegen waren soldatenwachtposten opgesteld. Om negen uur 's avonds marcheerden die posten de tuin in en omringden het huis. Vanaf dat moment mocht niemand zonder wachtwoord het grondstuk betreden, niemand mocht het zonder begeleiding verlaten.

De geringste bewegingen van de keizer worden door signalen door gegeven.

Een in Longwood zelf opgestelde luchttelegraaf deelde ze door middel van vlagsignalen aan Plantation House en aan Jamestown mee. (1) Ander posten op de belangrijkste hoogtes van het eiland bewaakten het land en de zee (2).

Deze voorzichtsmaatregelen werden door Napoleon vanaf het begin hoogmoedig genegerd, maar de ongemakken voor het lagere personeel maakten ze spoedig voelbaar. Zijn omgeving, Las Cases en vooral Gourgaud maakten zich ongerust over deze onwaardige behandeling. Tenslotte werd ook Napoleon woedend.

Aantekening:

1. Hier de belangrijkste signalen:
  - 1: alles met betrekking tot generaal Bonaparte en 'zijn familie' in orde
  - 2: hij is lijdende
  - 3: hij vraagt om toestemming om .....
  - 4: is buiten het postencordon niet volgens de voorschriften begeleid
  - 5: is uitgegaan, maar binnen de postengrens
  - 6: is langer uitgegaan dan gewoonlijk en schijnt het postengrens zonder de verplichte begeleiding overschreden te zijn.
  - 7: wordt vernist (in dit geval moet er een blauwe vlag worden gehesen. Dat betekent voor alle troepen en bewaking alarm. Dit signaal is nooit gebruikt.)
  - 8: is terug gekomen (L.P. 20 – 114)
2. Om aan alle voorzichtigheid te voldoen had Cockburn het 300 mijl verder op liggende Franse eiland Ascension geannexeerd, want het Britse kabinet was bang dat zich daar een expeditie tot bevrijding van Napoleon kon verzamelen. De Peruvian en de Zenobia namen het op 22 oktober 1815 in bezit. Minder dan een jaar later (2 augustus 1816) werd om dezelfde reden de Engelse vlag gehesen op Tristan d'Acunha, een in het zuidelijk deel van de zee verloren eilandje.

¹⁹² Op 21 december liet hij door Montholon een al te scherpe brief aan de admiraal richten, waarin het volgende werd verlangd: de vergroting van de grenzen; de toestemming voor elke eilandbewoner of officier van het 53^e regiment om naar Longwood te kunnen gaan; weer de toestemming voor O'Meara de Fransen te begeleiden; en de permanente toestemming voor zijn huisgenoten om Jamestown onder begeleiding van een officier of een ordonnans, afhankelijk van de rang, te mogen bezoeken. Tenslotte eiste hij het aanwijzen van een andere woonplek, omdat Longwood "in de zomer ongezond en ongemakkelijk, in de winter onverdraaglijk zou zijn." (1)

Cockburn wilde dit protest niet zonder ontmoeting aannemen. Zijn antwoord aan Montholon de dag daarop luidde brutaalweg: "Ik zou misschien de mateloosheid en de onbeschaafdheid van de toon, die u zich tegenover mijn regering meent te kunnen veroorloven, over het hoofd kunnen zien, als ik het niet voor noodzakelijk hield u mee te delen, dat ik in de toekomst een op zo'n scheldtoon geschreven brief niet meer beantwoorden zal." (2)

Twee dagen later kwam hij – misschien nog wat opgewonden – naar Longwood om aan de keizer de kapitein van de Doris en twee uit India aangekomen dames voor te stellen. Doch Napoleon gaf grofweg te kennen dat "hij geen bezoek ontving, men moest hem met rust laten". De admiraal nodigde toen Montholon

met echtgenote en Gourgaud voor het diner uit. Ze bedankten op bevel van de keizer.

Aantekening:

1. (Lowe Papers, 20 – 114). Niet gepubliceerd.
2. (Lowe Papers, 20 – 114). Niet gepubliceerd. Verder luidde het: Mijn instructies ademen de geest van matigheid en gerechtigheid, die typerend is voor de handelswijze van mijn regering en die ongetwijfeld op de bewondering van toekomstige tijden kunnen rekenen.

*

¹⁹³ Omdat hij in Briars op de meest eenvoudige manier had geleefd, wil hij in Longwood, waar het provisorische nu ophoudt, zich van een bestaan verzekeren, dat tegenover de Engelsen, tegenover de wereld, die naar hem kijkt, zijn karakter als soeverein rechttop houdt. In dit landelijke eenvoudige huis wil hij een strikte handhaving van de etiquette, een echt hofleven leiden, alsof hij zich nog in een van zijn Franse kastelen bevond. Een waanbeeld van grootheid, die hij niet zozeer uit ijdelheid of trots verlangt, maar meer met het bewustzijn van wat hij in het zo nabije verleden is geweest en van wat hij nog voor de toekomst kan betekenen. Zelfs in de omgang met zijn lotgenoten blijft hij formeel, herinnert steeds weer aan de tijd van zijn heerschappij, toont zich ontvankelijk voor het letten op de vormen. Het lijkt bijna of hij er bang voor is dat de dagelijkse eentonigheid van de verbanning, de treurige eenvoud omtrent benodigdheden, al te snel vergeten doet dat hij de keizer blijft.

Bij het aanbreken van de dag – dat is op deze breedte om ongeveer zes uur – belt hij om zijn kamerdienaar. Die komt en opent de vensterluiken. Napoleon springt van zijn veldbed, trekt een broek van witte stof aan, een wachtslaaprok en rode schoenen aan, dan neuriet hij – steeds vals – een liedje uit zijn jeugd, drinkt een kop zwarte koffie en scheert zich eigenhandig. Daarna volgt de zeer grondige wasbeurt. Napoleon laat zijn borst en rug krachtig met een washand bewerken en zich rijkelijk met eau de cologne, of als dat er niet is, met lavendelwater besprenkelen. Dan kleedt hij zich aan: groene jachttrok met opengewerkte zilveren knopen, een zwarte das, vest en kniebroek uit witte gestreepte stof, schoenen met gouden gespen. Die schoenen worden als hij uitgaan wil, vervangen door hoge laarzen.

¹⁹⁴ Als het niet regent of als de mist niet te dicht is (1), rijdt hij elke ochtend uit, gewoonlijk met Las Cases en Gourgaud. Ze galopperen over de vlakke van Deadwood, of gaan bij Alarm House de straat op, om via het op een heuvel gelegen huis van Miss Mason, Woody Ridge en het Vissersdal terug te keren. In dit dal hebben ze een hutje van stro ontdekt, waar voor de deur een meisje van vijftien of zestien jaar staat. Het is Mary-Ann, de dochter van de pachter Robinson, en ze maakt een diepe buiging. Napoleon treedt de hut binnen, glimlacht en begint met hulp van Las Cases een gesprek met haar. Altijd klaar om bijnamen te geven noemt hij haar de nimf. En dit deel van het Vissersdal zal van nu af het Nimfendal heten. Ze bezoeken het heel vaak, hoewel de afdaling behoorlijk steil is en hoewel de keizer de eerste keer bijna naar beneden gestort is (2). Hij had er plezier aan dit landmeisje terug te zien, dat wanneer de ruiters naderden, hen met bloemen in de hand tegemoet ging. Mary-Ann had een kinderlijk gezicht, roze wangen, grote bruine ogen en is aanvallig en onbevangen (3).

Aantekening:

1. In dat geval werd de plezierrit naar de namiddag verschoven en Napoleon bracht de voormiddag door met lezen en dicteren. De tijdsindeling van de keizer op Longwood veranderde voortdurend. Frédéric Mason en Fremieux hebben hier de indeling van Las Cases, Montholon en Gourgaud gevolgd. De afwijkingen in dit boek komen omdat wij ons voornamelijk aan de Engelse bronnen, hoofdzakelijk aan de dagelijkse rapporten van de bewakingsofficieren gehouden hebben.
2. Het was Las Cases die Mary-Ann Robinson heeft ontdekt en de keizer er als eerste over vertelde. Toen Napoleon van dit uitstapje vermoeid terug kwam zei hij lachend: "Zo gaat het wanneer men de jonge man spelen wil om een leuk gezichtje van dichtbij te bekijken. Als ik mijn nek had gebroken, beste Las Cases, dan was het jouw schuld geweest. Waarom ter wereld moest ik jouw nimf zien? Omdat ze mooi was!" (Montholon I, 199).
3. De schrijver heeft in Jamestown een leuk schilderij van haar ontdekt.

¹⁹⁵ Gourgaud denkt dat Napoleon een oogje op haar heeft. Napoleon op zijn beurt beweert dat ze aan Gourgaud denkt: "Ze schenkt jou meer aandacht dan mij, omdat je niet getrouwd bent. Die arme jonge meisjes denken alleen aan trouwen."

Na zijn terugkeer gaat Napoleon in bad en blijft daar zeer lang in (1). Hij ontving zijn arts O'Meara, praatte in het Italiaans met hem en liet zich de nieuwtjes uit de stad, de geruchten, die in het legerkamp rondgingen, vertellen. De ler, met zijn eigen soort humor, amuseerde de keizer, zoals vroeger Constant hem amuseerde. Bertrand verscheen en Gourgaud en Montholon, als ze geroepen werden. De keizer eet zijn middagmaal aan het kleine ronde tafeltje in zijn slaapkamer. Meest eet hij alleen, als hij echter bij mooi weer zijn maaltijd in de tent in de tuin in de buurt van de veranda laat serveren, dan nodigt hij een van zijn officieren, soms alle vier uit. Dat is dan een teken van goede zin. Deze maaltijd is voor de toenmalige tijd zeer bescheiden. Slechts twee schalen: eieren, een gebraden kip, geroosterde ham, koteletten, een schijf ham weer, salade van groene bonen, linzen, dat zijn Napoleons lievelingsspijzen. Na de soep, die hij 'kokend heet' wenst, neemt hij nog wat van een schaal. Omdat de Engelsen hem de Chambertin, die hij gewend is, niet leveren, drinkt hij een glas Bordeaux met wat water gemengd. Tenslotte een kop koffie. De maaltijd duurt tien tot vijftien minuten.

Aantekening:

1. De zeer hete langdurige baden, die hij reeds in Frankrijk placht te nemen, waren voor hem geschikt zijn maagproblemen te verminderen. Zijn verscheidene artsen waarschuwden hem voor dit overmatig gebruik van deze verslappende baden. "Maar hij had over zijn gezondheid en over dat wat goed voor hem was, zijn opvattingen, die geen mens van hem af kon nemen." (Madame de Montholon, 139).

¹⁹⁶ Hij kauwt zeer snel, door het eten volledig in beslag genomen, klaagt nooit over verstoppingen. Zoals bekend liet de kwaliteit van het voedsel te wensen over. Napoleon zou het nooit hebben gemerkt als zijn lotgenoten er niet dagelijks over geklaagd hadden. De middagmaaltijd moesten ze vanaf het begin samen doen, maar later werden door de groeiende onenigheid onder elkaar de betrekkingen zo gespannen, dat als de keizer op zijn kamer eet, elk van hen alleen eet. Napoleon loopt een rondje door de tuin en begeeft zich dan naar de spreekkamer, de ruimte, die hij het meest droog en het best belicht vindt (1). Hij kan daar volgens zijn gewoonte de handen onder de panden van zijn jas, heen en weer lopen, terwijl hij de een of andere officier commentaren, strategische of tactische opmerkingen dicteert, die een schakel in de ketting van zijn toekomstige memoires zullen vormen (2). Hij spreekt snel met een aanzwellende stem als hij zich opwindt. Zo loopt hij tussen de salon- en de verandadeur heen en weer. Aan de beide kanten van de laatste bevinden zich de beide globes. Hij draait er af en toe een beetje aan. Vaak zoekt hij op de aardbol in de wijde

blauwe Atlantische Oceaan het kleine puntje, waarop de haat en de angst van de mensen hem vasthouden (3). Zijn hand strijkt over de continenten en de zeeën, die voor zijn naam van betekenis zijn.

Aantekening:

1. Wanneer de zon op de dunne wanden scheen, was het daar erg warm. En bij vochtig weer kon men het vuur niet aanhouden, omdat de schoorsteen slecht trok.
2. Napoleon had de thema's al volgt ingedeeld: Bertrand had de veldtocht naar Egypte, Las Cases de eerste Italiaanse veldtocht, Gourgaud Waterloo, Montholon meerdere thema's. Daarnaast dicteerde Napoleon aan Marchand een beschouwing over de oorlogen van Ceasar. Kopieën werden meestal door Ali gemaakt, die een mooi handschrift had.
3. Op deze globe zijn rondom St.Helena talrijke indrukken van vingernagels te zien.

¹⁹⁷ Met een vinger kan hij de trappen van het opstijgen van zijn roem doorlopen: Corsica, Italië, Egypte, de oorlogen met Oostenrijk en Pruisen, en dan zijn ondergang: Spanje, Rusland, de veldtocht van 1814. Hij wendt zijn blik af van de omtrek van Frankrijk, dat nu zo zeer is verkleind. In de Middellandse Zee ziet hij het eiland, waarop hij het vorige jaar gevangen zat, maar toch vorst was. Af en toe onderbreekt hij zijn dictaat, loopt naar een raam en kijkt met zijn zakverrekijker door een kleine opening in de vensterluiken. Men houdt die vensterluiken half gesloten, want hij wil niet door de Engelse officier bekeken worden.

Aan het eind van de middag komen er vaak bezoekers (1). De Wilks, de Skeltons, de Bingham, de Balcombes worden vriendschappelijk ontvangen. De keizer onderhoudt zich graag met Wilks, die door zijn jarenlange werk als gezant bij Hindoevorsten in Azië veel weet. Hij heeft Tippoo Sahib gekend, waarmee Napoleon zich tijdens de Egyptische veldtocht dacht te kunnen verbinden. Tippoo Sahib, wiens macht door dezelfde Wellington gebroken werd, dezelfde Wellington die later een andere macht breken zou – bij Waterloo. Mrs. Wilks is een hooghartige, aardige dame van stand, net als haar dochter, die ervan droomt Gourgaud als echtgenoot te krijgen. Ook de Skeltons en de Bingham zijn welkom. Lady Bingham, een kleine vrouw, “niet lelijk en niet mooi, niet geestig en niet dom”, bevalt door haar goede manieren en door haar uitgelezen toiletten.

Aantekening:

1. In de beide eerste jaren was het aantal bezoekers tamelijk groot. M.Arnold Chaplin heeft in zijn wetenschappelijk werk 'A Saint-Helena's Who's Who' een lijst van meer dan honderd personen opgesteld.

¹⁹⁸ Vaak verscheen ook Mrs. Balcombes met haar beide dochters. Betsy waagde het niet meer zich tegenover 'Boney' zo te gedragen als in Briars. De ceremoniële regels, die hen nu omgeven, scheppen afstand. Napoleon hoort graag dat de fourageur van de Compagnie (Balcombes, RKV) verzekert dat de Engelsen verontrust zijn over zijn deportatie, men spreekt in Londen over een regeringswisseling. Daarom zegt hij ook over Balcombe: “Hij is zeer aardig, hij brengt me steeds prettige nieuwtjes.” Ook marine-officieren en militairen, allerlei Engelsen van hogere stand, die naar China of naar India reizen of van daar terug komen, begeven zich naar Longwood en doen moeite om aan Napoleon voorgesteld te worden. Bij zulke gelegenheden wordt een waar hofceremonieel ontvouwd. Nadat ze een pas van de gouverneur hebben gekregen en met de opperhofmaarschalk hebben gesproken, die hen een audientiepas geeft, worden de bezoekers door Montholon of Gourgaud in uniform in de spreekkamer ontvangen. De deurlakei Santini of de jager Noverraz melden in hun mooiste

livrei de gast bij de keizer aan. Hij ontvangt hem staande in de salon, de hoed onder de arm (1). Las Cases naast hem dient als tolk, want Napoleon kent nog steeds niet meer dan enkele woorden Engels.

Bijna dagelijks tegen vieren laat hij aanspannen en nodigt een of twee dames – Mme de Montholon, een bezoeker, ook Mme Bertrand als zij toevallig aanwezig is – uit om naast hem in de calèche te gaan zitten (2).

Aantekening:

1. Sinds Cockburn, zonder daar toe te zijn uitgenodigd, in zijn aanwezigheid was gaan zitten, ontving Napoleon zijn gasten staande. Hij steunde met een hand op een stoel of leunde tegen de wand, als hij moe was.
2. Het was een oude wagen van Wilks, die de gouverneur bij gebrek aan een betere naar Longwood had gestuurd.

¹⁹⁹ Bertrand en Las Cases gaan voorin zitten. Montholon en Gourgaud volgen te paard. De met zes paarden (1) bespannen wagen rijdt, door de broers Archambault gemend, in gestrekte galop door het park, dat eigenlijk slechts een voormalige gomboomplantage is, waardoor heen men een rijweg heeft aangelegd (2). Het gaat zo snel, dat men voor de gehele rit op het plateau nauwelijks een kwartier nodig heeft en de wagen met zijn hoge veren wordt zo door elkaar gerammeld, dat de dames bijna ademloos zijn. Is men eenmaal door het park heen, dan gaat het op dezelfde wijze weer terug. Af en toe rijdt men door de ommuring heen naar het kamp. Op andere dagen, wanneer de Bertrands om de een of andere reden niet gekomen zijn, gaat het in razende vaart over de weg langs het wachthuis naar Hutt's Gate. Mme de Montholon is dan erg bang, want de weg voert zonder een vangrail langs de Punshbowl, en de kleinste fout van de koetzier zou voldoende zijn de wagen in de driehonderd meter diepe afgrond te laten storten. De keizer liet het snelle tempo zo en het gevaar bracht hem zichtbaar plezier.

Af en toe wordt de rit met de wagen vervangen door een wandeling. De dames hebben plooirokken met pofmouwen en dragen breedgerande zomerhoedjes van stro of stof. Napoleon wandelt stevig en praat dan met de een dan met de ander. Meestal blijft men binnen de muren van de tuin of het bosje. Vaak gaan ze op dezelfde weg steeds heen en weer en de wandeling duurt urenlang (3),

Aantekening:

1. Het aantal paarden werd later tot vier beperkt.
2. Door de bemoeienis van de admiraal. Het park Napoleon is tegenwoordig een wildernis en wordt spoedig in een mooie golfbaan veranderd, die echter veel last zal hebben van de wind.
3. Mme de Montholon, 141. "Als men te moet dreigt te worden, probeert men weg te komen door heimelijk een zijweg in te slaan. Maar hoe stiekem men dat ook probeerde, de keizer ontging niets, zelfs als hij in een diep gesprek gewikkeld was. Ook wanneer hij ettelijke passen vooruit was, merkte hij dat op en ze: "Aha, daar loopt Madame de Montholon weg." (of zoiets dergelijks)."

²⁰⁰ Maar al spoedig daalt de zon tussen High Knoll en de hellingen van Flagstaff zonder schemering in de oceaan. Het kanonschot van Alarm Hill laat de lucht trillen (1). Men keert in het huis terug, een ieder is korte tijd vrij. De keizer ligt op de sofa en leest. Drie maanden oude Franse of Engelse kranten (2), uit Frankrijk meegebracht of in van Cockburn of de gouverneur geleende boeken. Hij leest zeer snel en vluchtig, gooit het gelezene dan op het tapijt. Als hij de kamer verlaat, is de gehele vloer met kranten en papieren bezaaid.

Voor het diner, dat vanaf het begin op acht uur was bepaald, (3) begeeft hij zich in de salon, waar zijn officieren in gala-uniform, Mme Bertrand en Mme de Montholon in décolleté met blote armen en avondkapsel hem opwachten.

Aantekening:

1. Het grote kanon, dat men tegenwoordig nog bij Alarm House op de grond ziet staan en dat elke ochtend bij zonsopgang en elke avond vuurde. High Knoll vuurde het middagschot af.
2. In het begin liet hij de Engelse kranten door Las Cases vertalen. Later kon hij ze zelf redelijk begrijpen. Ali stond er naast en zocht in het woordenboek de woorden op. (Ali, 179).
3. Las Cases II, 65. Het was toen op zeven uur afgesproken, later om negen uur. De uren van de maaltijden waren tijdens de gevangenschap steeds wisselend. De keizer zette ze vanwege een soort gekweldheid en spanning, om de last van gewoonte en verveling te ontgaan, steeds weer anders vast. Behalve de keizerlijke tafel, waaraan Las Cases met zijn zoon, Monsieur en Madame de Montholon en Gourgaud aten, had de keuken van Longwood nog meerdere andere tafels te voorzien. De Bertrands kookten weliswaar apart, maar betrokken toch enige gerechten uit de keizerlijke keuken. De Engelse ordonnansofficier en O'Meara hadden hun eigen aparte tafel, waaraan iets later ook Piontkowski mee at. Tenslotte waren er twee tafels voor de hogere en de lagere bedienden. De Engelse matrozen en soldaten, die de admiraal en Sir Bingham ter versterking van het aantal bedienden ter beschikking hadden gesteld, werden vanuit het kamp in Deadwood van eten voorzien.

²⁰¹ Napoleon begroet de dames door zijn hoed op te lichten en nodigt ze uit plaats te nemen. De heren blijven staan (1), behalve degene, die de keizer die keer tot zijn schaakpartner kiest. De partijen zijn kort, de keizer speelt slecht en impulsief. Hij valt steeds aan en levert in. Hoewel zijn tegenstanders ook niet zo sterk zijn, ofschoon zij hem (met uitzondering van Gourgaud) ontzien en hoewel hij smokkelt (2), verliest hij vaak.

Ciprinani opent de deur naar de eetzaal en meldt dat het diner is opgediend. De keizer gaat de eetzaal binnen, achter hem de rij dames en de officieren naar ambt en rang, want de problemen van de voorrang zijn onder hen onderwerp van talloze pesterijen. Napoleon gaat in het midden zitten met de rug naar de schoorsteen. Rechts van hem zit Mme de Montholon, links van hem Las Cases. Tegenover hem de jonge Emanuel, Gourgaud en Montholon. Deze plaatsenvolgorde verandert sterk als de Bertrands bij het diner komen of als de keizer - wat alleen in het begin van zijn verblijf voorkwam (3) – vreemdelingen met een uitnodiging wilde vereren.

Aantekening:

1. "Ze zonken vaak door de knieën van vermoeidheid. Generaal Gourgaud leunde tegen de deur en keek helemaal bleek naar de schaakspelers." (Mme de Montholon, 114).
2. "Vaak," schreef Mme de Montholon (144), "bepaalde hij: met het aangeraakte stuk spelen. Maar dan gold dat altijd alleen voor zijn tegenstander, niet voor zichzelf. Hij wist voor het terug trekken van zijn stukken steeds goede gronden aan te geven, als men tegenstribbelde, lachte hij."
3. Aan Napoleon tafel werd genodigd: Sir G.Cockburn, Sir G.Bingham, kolonel en mevr. Skelton, majoor en mevr. Hodgson, majoor Fehrzen, kapitein en mevr. Younghusband, kapitein Roos van de Northumberland, Devon van de Ikarus, de wondarts Warden. De Balcombes werden meerdere keren voor het middageten gevraagd, ook met de dochters. De laatste Engelsen, die voor het diner werden uitgenodigd, waren de Skeltons (11 april 1816), die een maand later naar Europa zouden reizen.

²⁰² Hij wordt door Ali en Noverraz bediend, die achter zijn stoel staan. Gentilini en de in livrei gestoken Engelse soldaten en matrozen bedienen de overige tafelenoten. De zaal is prachtig verlicht, schotels, borden en bestek zijn van zilver (1). Voor het nagerecht verschijnt het mooie Sèvres-porselein, dat 'des Quartiers Généreaux' wordt genoemd tezamen met bestek van verguld zilver. Het aantal gangen is groter dan bij het middageten: soep, een hapje, twee entrees, een braadstuk, twee tussenhapjes en zoetigheden (2) Dit uur heeft nog iets keizerlijks. Men vergeet de plek waar men zich bevindt, de grote afstand tot Europa, de enge wanden, de minderwaardige meubels. De lichtglans, het schitteren van de vergulde voorwerpen, het kostbare porselein, de stille geroutineerde bediening, dat alles omgeeft Napoleon als een laatste eiland van imperiale pracht. De Engelsen zien het met misnoegen aan. Bingham schreef aan zijn vrouw over een diner in Longwood: "Het was een geweldig

diner; het duurde maar veertig minuten, toen gingen we naar de salon om te kaarten ..... Het diner was prima in orde. De mensen, die met Bonaparte samen wonen, spaken slechts met heel zachte stemmen, hij zelf was zo intens met het eten bezig, dat hij nauwelijks een woord zei. In de zaal brandden zoveel kaarsen, dat er een hitte heerste als in een bakoven.”

Aantekening:

1. Men had een grote hoeveelheid zilveren spullen meegenomen. Zelfs toen men in 1816 130 pond er van tot brokstukken maakte, bleven er nog 96 bestekken, 34 schotels, 134 borden en nog veel ander tafelzilver over.
2. Zelfs bij privé-mensen serveerde men destijds vier entrees. Als de keizer vreemde gasten ontving, liet hij nog een of twee gangen extra serveren.

203 Men gaat naar de salon, waar Pierron in wondermooie sèvrekopjes, waar plaatjes van Egypte op zijn geschilderd, de zwarte koffie serveert. Nu mogen de heren gaan zitten. Er wordt reversi (1) gespeeld, af en toe ook schaak. Vaak vraagt de keizer Mme de Montholon om aan de piano te zingen. Ze heeft weliswaar niet veel stem, maar kent veel gemakkelijke en opgewekte Italiaanse melodieën. Napoleon hoort met genoeg toe. Denkt hij terwijl hij de ogen sluit aan de concerten in de Tuilerieën terug, waar onder de glans van kroonluchters een verzameling van prinses en stralend opgemaakte vrouwen de violen de cantates van Paer en Cimarosa speelden?

Als de Fransen onder elkaar zijn, wordt de avond gewoonlijk met lectuur doorgebracht. De keizer laat zich brengen en gaat daar dan uit voorlezen: een tragedie van Corneille of van Voltaire, ook een roman, Don Quichotte, Manon Lescaut, Faublas, soms Homerus, de Bijbel, Ossian. Als het gedichten zijn, doet hij Talma na, leest echter eentonig, zonder op de maat te letten (2). De dames onderdrukken een geeuw. Als hij dat opmerkt, houdt hij de schuldige met een boosaardige glimlach het boek voor en vraagt haar verder te lezen. Dan slaapt hij gemakkelijk zelf ook in. De stemming stijgt slechts als Napoleon, die van praten, van veel praten houdt, een gebeurtenis uit zijn geweldige loopbaan schildert. Dan is alle slaperigheid weg.

Aantekening:

1. Napoleon speelde zeer koelbloedig, “omdat hij iedere keer probeerde reversi te maken, dat betekend alle stukken krijgend, wat niet gemakkelijk is, maar hem desondanks vaak gelukte.” (Las Cases II,66).
2. “Hij had geen poëtisch gevoel, vaak voegde hij aan een vers een of twee regels toe, zonder dat te merken. Zelfs met het boek voor zijn ogen veranderde hij vaak een woord, en altijd op dezelfde wijze. Als hij ‘Cinna’ voorlas, zei hij altijd: Sylla, soyons amis, Sylla”. Mme de Montholon, 150).

204 Dan kon je de hele nacht wel naar hem luisteren (1). Maar plotseling gebeurde het dat hij zogenaamd moe was of dat andere gedachten het pad van zijn vertelling doorkruisten. Dan hield hij op, boog licht voor de dames en nam van iedereen afscheid.

Hij begaf zich naar zijn ‘interieur’, waar Marchand op hem wachtte, kleepte zich haastig uit (2), bond nog een doek om het hoofd, ging liggen en greep bij het licht van een driearmige kandelaar weer een boek. Vaak leest hij heel lang. Het tjrpen van de krekels, het klaaggeluid van de passaatwind of de regen, die op de pannen van het dak neer raast, wiegen hem in slaap. Als hij dan slaapt, komt Marchand op de tenen aangeslopen, neemt de kandelaar met de drie kaarsen weg en steekt het nachtlampje aan. Het regelmatig ademen van de keizer wordt vaak plotseling onderbroken, dan opent hij de ogen, beweegt zich, hoest, zucht, staat op en gaat bij de schoorsteen zitten, probeert te schrijven, gaat in het

andere bed liggen. Hij, die zoveel jaren de baas was over zijn slapen, kan sinds Waterloo niet meer slapen wanneer hij wil.

Aantekening:

1. Eenmaal (op 9 januari 1817 duurde de monoloog van de keizer tot drie uur 's ochtends..
2. "Nauwelijks was hij in zijn slaapkamer of hij wierp zijn hoed op de grond, rukte zijn rok, zijn ordelint, zijn vest, zijn kraag, zijn das, zijn bretels van zich af, alles lag dwars door elkaar." (Ali, 167)

*

²⁰⁵ Op 29 december verscheen op Sint-Helena een onverwachte gast, Piontkowski, die Poolse Ulanenofficier, die zich tussen Malmaison en Torbay in het gevolg van de keizer had gesmokkeld, maar die geen toestemming kreeg hem op de Northumberland te begeleiden. Niemand behalve Bertrand, die hem op Elba had gezien, kende hem. Iedereen vond hem verdacht. Op welke wijze was het hem gelukt om zich van Engeland naar Sint-Helena te laten promoveren? Het is tot op heden niet gelukt dit raadsel op te lossen. Napoleon wilde hem eerst niet zien, toen bezon hij zich, dacht dat hij misschien een boodschap mee zou brengen en ontving hem op aanraden van Bertrand. Piontkowski had de moed zich te presenteren in het uniform van een adjudant (daartoe had hij geen recht, net zo min als op de rang van kapitein, die hij zich aanmat). Hij spuide een berg leugens over de stemming in Frankrijk, vleide de keizer doordat hij zich als een fanatiek aanhanger voordeed en kreeg de toestemming om in Longwood te blijven. Op de eerste dag werd hij aan de tafel van Napoleon toegelaten, later at hij alleen en tenslotte samen met O'Meara en Poppleton. Men had hem een soort werk bij de bewaking van de stallen gegeven. Acht maanden hield hij zich in Longwood op, zowel door de Fransen als door de Engelsen met de nek aangekeken, nutteloos en terzijde geschoven. Tot nu toe had hij geleefd van bedrog en dat zou hij verder ook doen. Op Sint-Helena speelde hij de rol van iemand, die van twee walletjes eet. De keizer doorzag Piontkowski's vleierijen spoedig en schonk hem pas enige aandacht toen hij afreisde.

*

Op 1 januari 1816 om tien uur in de salon ontving Napoleon zijn vrienden, die hem hun gelukwensen kwamen brengen. Hij streelde de kinderen en gaf ze kleine geschenken. Toen hij de tuin in ging, zei hij tegen zijn volgelingen dat ze moesten proberen zonder problemen als een grote familie te leven: "Jullie zijn nu nog alleen maar een klein huisje aan het einde van de wereld. Jullie zullen je troost moeten vinden in het feit dat jullie hier tenminste in liefde tezamen leven."

²⁰⁶ Men bracht hem uit naam van de admiraal zijn jachtgeweren, die deze tot nu toe achtergehouden had. De keizer vertrouwde ze toe aan Ali, die op deze manier naast zijn baantje als bibliothecaris ook dat van geweermeeester overnam. De dag was warm. Napoleon maakt een plezierrit en begaf zich toen te paard het dal in. 's Avonds was hij opgewekt en vertelde over zijn liefdesavonturen als luitenant.

Het was nu hoogzomer. Maar op Sint-Helena bestaan er geen uitgesproken jaargetijden, geen wisselingen in het beeld van het landschap. Altijd dezelfde bomen, die, met uitzondering van een paar eiken, die in herfst verkleuren, nooit geel worden of de bladeren laten vallen. Dit voortdurende groen werkt deprimerend. Elke vernieuwing van de natuur betekent hoop: zij werd Napoleon onthouden.

Alleen de hemel vertoonde enige luimen, enkele plotselinge veranderingen. De zee is blauw, een sterke zon werpt stralen op het zand van de hoogvlakte en laat in de tuin het rood van de hibiscus, de geranium, de bourgainvillien verdorren, en menige poinsettias draagt aan het einde van haar vlakke bladeren diademen. De Javamussen, in talloze hoeveelheden, ontlasten zich op de gombomen, op het dennenhout, op de eiken waaronder de keizer zich vaak neerzet.

En weinige ogenblikken later is deze sprookjespracht opgelost. Een zwaar wolkendek is over het eiland geschoven. De wilde, zwarte met groen gestreepte bergen, verdwijnen in de mist. Alles lijkt in dichte watten gehuld. Men ziet geen zes pas vooruit. Dan plotseling een heftige windstoot: de passaat, die nooit geheel slaapt, is wakker, de mist verdwijnt. Opnieuw vloeit het licht over het eiland om tegelijkertijd weer te verdwijnen. Dan begint het zacht te regenen, dat een kwartier, maar ook een dag kan duren.

- 207 Nu, omdat ze in Longwood hun voortdurende woonplek hadden en de interesse voor de nieuwe omgeving hen vermoeide, begonnen deze mensen, die in Frankrijk de prachtigste paleizen en kastelen gewend waren, langzamerhand de nadelen van de plek en de gebreken van hun behuizing te voelen. Vijftig personen boven op elkaar, het huis vol met arbeiders, die bezig zijn de aanbouw te realiseren (1); de ratten die in troepen uit de vloeren komen en de vrouwen en de kinderen doen schrikken (2), de buitengewoon hoge vochtigheid, die in een paar dagen de uniformen van de mannen, de met strikken en volants bezette kleding van de dames tot slap hangende lappen maakt, die men steeds weer strijken moet; de slecht trekkende, rokende schoorstenen; de lucht van de te dichtbij keukens, die overal door heen dringt; het klagen van het dienstpersoneel, dat alles slecht vindt; de vliegen en muggen, die door het mousselin voor vensters en bedden niet tegen gehouden worden ..... en vooral de kleinzielige, strenge, ondraaglijke bewaking door de Engelsen.

Aantekening:

1. Dit werk duurde bijna een jaar.
2. De ratten waren van oudsher een plaag voor het eiland en zijn dat tegenwoordig nog. In de tijd van de gevangenschap van de keizer boden zij aan de karikaturisten in Londen en Parijs rijkelijk stof (Napoleon, een leger van ratten commanderend – Napoleon op de vlucht voor de ratten – Napoleon door een hofhouding van ratten omgeven, enz.). Men ving de ratten met vallen, die men daarna 's ochtends op de kleine binnenplaats opende. Twee honden stonden al klaar en brachten de dieren, voor zover ze uit de val kwamen, om. Deze honden werden niet in de kamers toegelaten. Een aparte, die door Miss Mason geschonken jachthond van een Chinees ras, mocht vaak bij de keizer zijn. Hij heette Sambo. Zijn vel was wit met bruine strepen, zijn oren waren zoals in China gebruikelijk is, gecoupeerd. Gourgaud of de bewakingsofficier namen hem vaak mee op jacht. Bertrand nam hem in 1821 mee naar Frankrijk en schonk hem aan de invaliden in Chateauroux. Daar is hij in het in een museum veranderde paleis van de oppermaarschalk nog opgezet te zien.

- 208 De geïnterneerden kunnen de nauw bepaalde grenzen niet verlaten zonder door een rood uniform begeleid te worden, stoten bij elke pas op wachtposten, die de bajonetten voor hen kruisen, hebben voortdurend het wachtgebouw in zicht en al de bewegingen van het daar boven opgerichte kamp, dat er is ter hunner bewaking. Op den duur worden al deze onaangenaamheden een marteling. De Engelsen letten scherp op, zijn steeds op hun hoede. Onvoorzichtigheden van de keizer of de plagerijen, die hij doet, houden hen steeds in beweging. Op een middag laat hij Poppleton berichten dat hij een heel eind de kant van Sandy Bay wil oprijden. Dat is buiten de grenzen, dus moet de kapitein hem begeleiden. Napoleon rijdt voorop, achter hem Bertrand en Gourgaud, helemaal achteraan op een afstand van honderd passen, rijdt Poppleton op zijn paard. Eerst gaan ze

in het Nimfendal naar beneden, dan weer bergop naar Miss Mason. Napoleon stopt bij verscheidene landhuisjes en verdeelt steeds goudstukken onder de slaven. Bij het passeren van een holle weg merkt hij dat Poppleton in de buurt gekomen is.

“Hij moet niet zo dichtbij komen!”, roept hij naar Bertrand. Bertrand wendt zich hooghartig naar de officier: “Maar heer kapitein, denkt u soms dat we u redden willen? U zit boven op ons, zijne Majesteit wenst dat u meer afstand houdt.” Poppleton gehoorzaamt. Intussen spoort Napoleon, die een wegbuiging ziet aankomen, zijn paard aan: “Gourgaud, galop!”. Door de beide generaals gevolgd raast hij langs de gevaarlijke weg. Poppleton, wiens paard steigert, is spoedig uit het zicht. Buiten adem komen de Fransen bij het landhuis van Rock Rose aan, begroeten Mrs. Pritchard, de eigenaresse, en maken met haar een rondgang door de tuin.

- 209 Het uitzicht over de twee dalen en de zee is een van de mooiste van het gehele eiland. Nadat Napoleon dit voldoende heeft bewonderd, geeft hij het bevel tot de terugkeer. Ze nemen de weg over Woody Ridge naar Longwood. De keizer is zeer blij dat het hem gelukt is weg te rijden. Hij denkt dit nog vaker te doen. Hij zal bij de eilandbewoners gaan middageten, zegt hij tegen Gourgaud. ‘Een paard zal op zijn rug het eten en het benodigde tafelzilver dragen. Dat zal indruk maken. Ik zal van hen alleen drinkwater verlangen en ze uitnodigen bij ons te komen eten.’

Ondertussen is Poppleton heel boos bij de admiraal aangekomen, die net met Bingham in Briars dineert en roept: “Ik ben de keizer kwijt geraakt!”

De keizer? Cockburn werpt de ongelukkige een vernietigende blik toe. Hij laat zich het geval vertellen en beveelt dan heel rustig de kapitein naar Longwood terug te keren, waar hij generaal Buonaparte ongetwijfeld al vinden zal. Bingham is wat opgewonden, Cockburn kalmeert hem. “Het heeft niets te betekenen, er is geen gevaar aanwezig. Bovendien is dit een leermoment voor ons.”

Inderdaad wordt Poppleton opgedragen de keizer van nu af aan op een geringere afstand te volgen. De keizer ergert zich daaraan. Hoewel deze uitstapjes hem moe maken, hem eetlust bezorgen, de dag korter maken, wil hij toch liever dan de Engelsen steeds achter hem aan te hebben, zijn ritten beperken, de grenzen niet meer overschrijden.

De verhouding tussen de gedeporteerden en de bewakers zal hoezeer men ook probeert het soepel te laten verlopen (1), altijd moeizaam zijn. Het wordt des te onduidelijker door het verschil in karakter tussen de beide volkeren.

Aantekening:

1. Er bestaat geen twijfel over dat Cockburn zich ondanks zijn barsheid zich tegenover de keizer menigmaal werkelijk tactvol gedragen heeft. Toen hij op 3 januari 1816 via de luchttelegraaf vernam dat Napoleon zich naar Sandy Bay wenste te begeven, snelde hij naar Longwood om hem zelf te begeleiden. Op weg naar de stal komt hij de keizer met opgeheven hoed tegen en biedt aan met hem mee te rijden. Napoleon nodigt hem voor het middageten uit en keert zeer tevreden terug. “Zijne Majesteit verzekert mij”, schrijft Gourgaud de volgende dag, “dat hij de admiraal bij zijn uitstapje van gisteren om de vinger heeft gewonnen.” (Gourgaud I, 114 – 115). De keizer was in Mount Pleasant door Mr. Wm. Doveton ontvangen.

- 210 De Engelsen hebben over de Fransen in Longwood een wat geringschattende mening, die ze vanaf die tijd op alle continenten ten toon spreiden. Ze vinden ze lichtzinnig, patserig, leugenachtig, zeer veel pratend en zeurderig. Ze zijn verbaasd over de rangorde en de dienstbereidheid waarmee de Franse de overwonnen generaal omringen. Alleen Mme Bertrand, ‘poor Madame Bertrand’

vinden ze sympathiek. Maar zij hoort immers door haar geboorte vlakbij hen, door haar neigingen en behoeften hoort ze helemaal bij hen.

Anderzijds staan de Fransen, die zich rondom Napoleon verzamelen, tegenover de Engelse bevoegenheid en ideeën, waarmee ze nu zo nauw in contact komen. De Britten lijken hen onhoffelijk, hoogmoedig, op de voorgrond tredend en vreemd. Bij alle ongeluk, dat ze ongeduldig maakt, komt nog dat de verbanning hun verbitterde nationalisme door de afstand tot hun vaderland aanwakkert. Ze sluiten zich af, zij zien niets meer, zijn doof en blind tegen alles dat niet Frans is en het ook niet kan zijn.

Afhankelijk van de dag gelukt het hen meer of minder de tijd te doden. De beide Las Cases verdiepen zich in de dictaten, waaruit ze het 'Memorial' denken te schrijven. Bertrand leest of houdt zich bezig met de kinderen. De Montholons verdubbelen hun inspanning om aandacht aan de keizer te besteden.

- 211 De echtgenoot regelt de uitgaven, de echtgenote probeert in de salon de baas te worden. Gourgaud speelt de staldespoort, rijdt zoveel mogelijk om zijn onstuimig bloed te temperen, bezoekt de feesten in het kamp (1) of gaat op jacht en schiet een paar haantjes of duiven, die hij dan aan Mme Bertrand cadeau doet. Daarnaast hebben de Fransen, met uitzondering van de keizer, die geen uitnodiging wil aan nemen, vele gelegenheden om uit te gaan. Ze worden bij alle families van de kolonie gevraagd. Men weet daar ruimhartig te leven en de gasten met glans te ontvangen. Omdat de schepen op hun vaart naar het verre oosten gedwongen zijn bij het eiland aan te leggen, worden zij rijker en welvarend. Altijd is de tafel gedekt. Elk binnenkomend schip biedt gelegenheid tot grote ontvangsten, feesten, theeparty's, picknicken in de natuur. Gourgaud gaat vaak alleen of ook met O'Meara en een van de Las Cases naar Plantation House (2). Dan gaat hij met Laura Wilks het park in. Mrs. Skelton geeft hem vriendschappelijk raad. Hij moet er maar niet op rekenen de dochter van de gouverneur te kunnen trouwen. Overigens zal zij spoedig met haar vader Sint-Helena verlaten. Want generaal Hudson Lowe, die tot Wilks' opvolger is benoemd, zal met het volgende schip aankomen. Napoleon troost zijn vleugeladjutant: "Ik zal je in Frankrijk veel beter laten trouwen." Napoleons volgelingen gaan tamelijk vaak naar de stad.

Aantekening:

1. Gourgaud I, 107. Op 26 december 1815: "Ik woon in het kamp de ter gelegenheid van kerst georganiseerde spelen bij. De soldaten lopen achter een zwijn met ingevette staart aan. Men mag het alleen bij de staart pakken en vangen. Er zijn ook estafettes en zaklopen."
2. Gourgaud I, 114, 118, 119, 124. Op 3 januari liet kolonel Wilks Mme Bertrand en Las Cases in zijn wagen afhalen, want men waagde het niet de calèche van de keizer te gebruiken, omdat hij die niet uit zichzelf aanbood. Bij dit diner waren dertig personen aanwezig.

- 212 Dat wil zeggen, als Poppleton, die sinds zijn afgang een beetje boos is, zich er toe kan zetten, hen te begeleiden, wat hij niet altijd doet. Men weet wat dat voor een stad is. Maar voor de bannelingen betekent ze een paar vlakke plekken, waar ergens waardeloze dingen voor de verkoop liggen, die ze kunnen kopen, een echte straat, een kade, waarop ze bekenden ontmoeten, de haven vol vissersboten en een beetje verderop buitengaats een ankerplaats onder de rotsen met in de wind wapperende vlaggen van grote schepen, die door hun aanblik de geïnterneerden aan alle vertes doet denken. In de stad horen ze de laatste nieuwtjes. Elk schip uit Europa brengt vage geruchten met zich mee, die de fantasie en de hoop rijkelijk stof tot de verbeelding geven. De geallieerden

hebben zich opgesplitst, Fouché zou terechtgesteld zijn, de koning van Rome zou naar Frankrijk terug keren (1).

Losse, verdwaalde exemplaren van kranten komen aan op het eiland, gaan van hand tot hand, koortsachtig gelezen en besproken. Ze melden de dood van Murat, het proces tegen Ney. Naar Murat kijkt de keizer met rancune: "Hij moet gek geweest zijn om met vijftig Corsicanen in Calabrië te landen!"

Maar na een opmerking van Gourgaud wordt hij weer week. Wat was dat toch een wonderbaarlijke ruitergeneraal, de koning van Napels. Hij denkt hem nog voor zich te zien:

Aantekening:

1. Het kleinste voorval geeft aanleiding tot grote hoop. Op 5 februari 1816 wordt een walvisvaarder , die geen gevolg gaf aan een bevel van een van de brikken, die in de wateren rond het eiland de wacht houden, door vijftien kanonschoten verdreven. Longwood is in staat van opwinding. Het kan alleen maar om een vriendschappelijk eskader gaan, dat de keizer bevrijden wil. De dag verloopt in hoopvolle verwachting. Pas de volgende dag hoort men het werkelijke verhaal. Napoleon zegt: "We zijn allemaal oude kinderen, ik zelf, die jullie het voorbeeld van verstandig zijn zou moeten geven, ben precies zo als jullie." (Montholon I, 216)

213 "Hoe afschuwelijk," zegt hij, " de mensen, die zijn dood bevolen hebben, zijn monsters." (1).

Tegenover Ney doet hij net zo. Als hij zijn verhoor leest, zegt hij gevoelloos: "Zijn antwoorden zijn dom. Zijn karakter heeft geen overeenkomst met zijn dapperheid."

Hij herinnert zich zeer goed de belofte van de maarschalk om hem = Napoleon RKV) naar Louis de 18^e te brengen in een kooi. Maar al spoedig vindt hij verontschuldigende woorden voor hem.

"Ik kan niet vergeten, " zegt hij, "dat Ney op de terugtocht vanuit Rusland zestigduizend Fransen het leven redde."

En als hij Ney's ellendige einde verneemt, roept hij uit: "Ney's dood is een misdaad. Zijn bloed was heilig voor Frankrijk. Louis de 18^e en zijn emigranten hebben op hem voor hun vlucht wraak genomen!"

Murat en Ney, deze niet te vergelijken soldaten, zijn niet meer. Wat een bewijs dat ook het keizerrijk geschiedenis is! En die beide welluidende namen, die met zijn heerserstijd zo nauw verbonden zijn, maken hem de middelmatigheid van zijn huidige omgeving nog meer voelbaar. Hij heeft alleen nog dienaren om zich heen.

Aantekening:

1. Gourgaud I, 134. "Het diner verloopt verdrietig, niemand praat. Men leest de Engelse kranten. De keizer is verdrietig en vervult met gedachten. Terwijl hij leest, speelt hij mechanisch met een geldstuk, hij lijdt..."

*

In de dagelijkse eentonigheid in Longwood zijn er toch wel uren van ontspanning en zelfs van opgewektheid. De klachten over het eten verstommen voor een paar dagen, ook plagerijen en rivaliteiten. Dan heeft de keizer weer goede zin. Het klimaat en de plek schijnen, zonder vooringenomenheid bekeken, helemaal niet zo verschrikkelijk.

214 "De milde en gelijkmatige temperatuur" , schrijft Las Cases, "is eerder vervelend dan ongezond." "Verbanning is verbanning", zegt Napoleon, "Sint-Helena is misschien nog wel de beste plaats. Op hogere breedtes hadden we van de strenge koude zeer te leiden gehad, en op elk ander tussen de keerkringen gelegen eiland waren we in de gloeiende hitte ten onder gegaan."

Zelfs de Engelsen zijn niet altijd voorwerp van haat. De keizer, die Poppleton naar de duivel wenste, ziet in dat hij slechts zijn bevelen opvolgde en nodigt hem aan tafel uit. Hij kijkt met genoegen naar het veldwerk, grijpt zelfs eenmaal zelf de ploeg en trekt in de rode lemen aarde een voor. Hij bezoekt vaker Miss Mason, een oude jonkvrouw met manlijke trekken, die ruw en milddadig is. Men treft haar op een os aan, rijdend op alle wegen (1). Als hij een goede dag heeft, rechtvaardigt hij ook het karakter van admiraal: "We zullen Cockburn missen", zegt hij, "hij is een man van eer. Zijn barse optreden doet wel zeer, maar in de grond van zijn wezen is hij een oude wakkere soldaat."

Hij feliciteert zichzelf met zijn gezondheid. 'Hij vond zichzelf net zo sterk als hij vroeger was geweest en verbaasde zich er over hoe weinig de grote gebeurtenissen hem hadden aangedaan.' Zijn spreken bewijst, dat hij aan zijn terugkeer naar Europa niet twijfelt. Hij blijft hopen dat het lot hem en zijn volgelingen in Frankrijk voor al het doorstane zal belonen, hoe waardiger ze dat lot dragen.

Aantekening:

1. Ze was een ware ruitster. Haar herinnering is tegenwoordig nog op Sint-Helena levend. Haar boven het Nimfendal gelegen huis was door een prachtige terrassentuin omgeven. Een grote lariksboom (Cape View), waaronder Napoleon vaak rustte, is vanaf grote afstand te zien.